

**TŐKEBEFEKTETÉSEK REGIONÁLIS, TÖRTÉNETI ÖSSZEFÜGGÉSEI,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL DEBRECEN VÁROSÁRA ÉS A BMW
BEFEKTETÉSÉRE****THE CAPITAL INVESTMENT REGIONAL, HISTORICAL RELATIONSHIP WITH
SPECIAL REGARD TO DEBRECEN AND THE INVESTMENT OF BMW****Pócsik Orsolya**

PhD hallgató

Enyedi György Regionális Tudományok Doktori Iskola, Gazdaság- és Társadalomtudományi
Kar, Szent István Egyetem

E-mail: Pocsik.Orsolya@phd.szie.hu

Összefoglalás

A tanulmány főbb célja, hogy bemutassa a tőkemozgások és tőkeáramlások főbb irányait, Magyarországra koncentrált külföldi tőke centrum egyik legfontosabb városát, az autóiipari nagyhatalom beérkezést váró Debrecen. Pénz és tőkepiacok földrajzi, tértudományi megközelítését érdemes megvizsgálni, amely a világ egyik legnagyobb szektora, s nyomon követhető regionális aspektusból. A tőke fogalmak meghatározásakor tisztázni kell az érdekeket, amelyek mentén az egyes szereplők gondolkodnak. Más lesz az érdeke a tulajdonosnak, az ügyfélnek. A tőkét, mint fogalmat két részre kell osztani, létezik egy elméleti, (gazdaságilag meglévő) tőke, és egy a rendelkezésre álló működő tőke. Az országokba befektetett tőke nagysága korlátozott, mely függ a kihelyezhető tőkétől, ország költségvetés politikájától. A tanulmányom elméleti jellegű, leíró jellegű kutatás. Tanulmányomban rámutatok arra, hogy a multinacionális vállalatok külföldi tőke befektetései hogyan mozgatják a magyar gazdaságot. Debrecen jó példát szolgál a hazai gépjárműgyártás példáján keresztül a városok fejlődésére, fejlesztésére és felemelkedésére.

Abstract

The main purpose of the study is to present the main directions of capital movements and capital flows, in case of Debrecen, what is one of the most important cities of the foreign capital center, where it can concentrate in Hungary, Debrecen is awaiting the arrival of the automotive superpower. It is worth exploring the geographic, spatial science approach to money and capital markets, which is one of the largest sectors in the world and it can be traced from a regional perspective. When are defining the concepts of capital, it is necessary to clarify the interests in which each actor is thinking. The interests of the owner, the client could be different. Capital as a concept must be divided into two parts: there has been a theoretical (economically existing) capital and the foreign direct investment has been available. The amount of capital invested in countries is limited, which are depends on the amount of capital that can be placed and the country's budget policy. My study is the theoretical, descriptive research. In my study, I highlight how the foreign capital investment have been moved the Hungarian economy by multinational companies. Debrecen provides a good example of the development, development and rise of cities through the example of the domestic automotive industry.

Kulcsszavak: *Tőke, szektor, tőkeáramlás, versenyképesség, Magyarország***JEL besorolás:** *G3, R11, R51, R58, N24, N53***LCC:** *HD2329*

Bevezetés

Tőke és nemzetközi tőkemozgások elmélete

Tanulmányomban csak a külföldi működő tőkét értelmezem. A nemzetgazdasági-piacgazdasági környezetben az egyik legfontosabb tényező a pénztőke. Értelmezésemben a tőkeáramlás a következő: olyan tőke mennyiség, amely országhatárokat, régiókat, kontinenseket átlépni. A kezdeti gyökerei XVII. század második feléig nyúlnak vissza. A különböző országok a földrajzi felfedések idején gyarmatokat szereztek. A gyarmatosított országokba tőkét helyeztek ki, ahonnan ellátták a saját iparaikat nyersanyaggal, alapanyaggal. XX. században Nyugat Európából Kelet-Közép-Európába áramolt a tőke, ahol a feldolgozóipar, szolgáltatások, infrastruktúra kiépítésére lett befektetve. Mindez megmutatja egy ország vagy régió fejlettségét, többek között a humán tőke nagysága, a gazdaság teljesítménye, a településszerkezet vagy a műszaki ellátó hálózatok sűrűsége valamint bizonyos intézmények, társadalmi viselkedésminták megléte vagy hiánya, de a természeti környezet állapota is (Nemes- Nagy,1995).

A legnagyobb nettó tőkeexportőrnek Ázsia és az Európai Unió, Oroszország és a Közel-Kelet számít (utóbbi kettő súlya a jelentős olajbevételek miatt növekszik). A tőkeáramlások meghatározó része három nagy centrum között zajlik: az Egyesült Államok, az eurózóna (Németország) és a globális pénzügyi központnak számító Nagy Britannia. A nemzetközi tőkeáramlás 2005-ben rekordot döntött, ami a pénzügyi piacok fejlődése mellett a globalizáció következménye (Farmasi, 2010).

A külföldi tőke előfordulása Magyarországon

Magyarország sosem volt tőkeerős ország. Ez részben a földrajzi elhelyezkedésének, politikájának, történelmének köszönhető. Így hazánkban nem, hogy többlet volt a tőkéből, hanem leginkább hiány. A szocialista korszakban ideológia ellenes volt a tőkefelhalmozódás. Saját magunknak és más „testvéri” államoknak hitelt vettünk fel, de Magyarország mindezzel adóság csapdába került, adóságokat halmozott fel. Nemzetgazdasága ezzel megrendült. Kell a tőke a gazdasági szerkezetátalakításhoz, nemzetközi munkamegosztásba való bekapcsolódáshoz. A közvetlen külföldi működő tőke export indítékai lehetnek az eltérő tényezőellátottságok kihasználása, azaz a természeti adottságokban megnyilvánuló különbségek, az olcsó munkaerővel való ellátottság kihasználása, a munkaerő szakképzettségi különbségeinek kiaknázása. A külföldi működő tőke számára vannak egyéb fontos tényezők is a stabil jogi környezet, az intézményrendszer és a bankrendszer fejlettsége, a köztartozástól mentes, rugalmas ügyintézés és a fejlett infrastruktúra is (Káposzta, Tóth 2013). A magyar tőkeimportunk nagy része külföldi befektetőktől származik, ők a stratégiai befektetők. Akik vagy korábbi állami vállalatokat privatizáltak vagy zöldmezős” beruházásokat építettek ki. Ezek lassabban mozduló, kiszámíthatóbb tőkeforrást hoznak magukkal (Bod, 2012). Ezek a vállalatok közép hosszú és hosszú távon gondolkodnak, profit szerzés a céljuk, de erőforrás kiszervezés is szerepet játszik döntésükben.

A tőkeáramlás megindulását a 1970-es évektől értelmezzük, az 1. táblázatban azokat a legfontosabb állomásokat állítottam össze, amelyek a hatással voltak a magyar gazdaságra is.

1. táblázat: A tőkeáramlás mérföldkövei Magyarországon

Év:	Milyen hatással volt a magyar gazdaságra?
1972	Lehetséggé vált a tőkekivitel ekkor még a külföldi tőke részesedése nem haladhatta meg a 49%-ot, nem folytathattak termelő tevékenységet, bonyolult volt az engedélyezési rendszer
1988-1989	1988- 1989- ig állami tulajdon többségi szerepe meghatározó volt. Minden korlátozást lebontottak. Szabad tőke-transzfer alakult ki. 100%-os tulajdonrészt engedélyezik a jogszabályok Nemzeti elbánás elvét biztosítják Biztosítják a tárgyi apport vám és áfa mentességet Külföldi állampolgárok betölthetnek vezetői pozíciót. Kedvezményeket biztosítanak
1989	Átalakulási törvényt fogadtak el. (Privatizációs lehetőséget nyújt a működő tőke importhoz vegyes vállalat alapítási láz tör ki).
1990	Megszűnt az engedélyezési rendszer a vegyesvállalat esetében

Forrás: Saját összeállítás, 2019

Magyarországon a privatizációhoz szükség volt a külföldi tőke beérkezésére, mert a hazai befektetőknek jóval kevesebb mobilis tőkéjük volt, mint a külföldieknek. Ennek következtében az állam társasági adókedvezménnyel csábította az országba. Az európai befektetők mellett az Egyesült Államok, illetve a kelet- és délkelet-ázsiai gyorsan fejlődő gazdaságok befektetői is megjelentek, például a magyarországi dél-koreai FDI állomány már öt évvel ezelőtt elérte az egymilliárd eurót Magyarországon, ahol mintegy 40 koreai vállalkozás működik és ezek kb. 20 ezer embert foglalkoztatnak (Neszmélyi, 2014), míg tajvani vállalatok kisebb mértékben (mintegy 450 millió USD), de szintén jelen vannak hazánkban (Neszmélyi, 2017).

Belátható, hogy az elmúlt harminc év közös jellemzője volt a rendszerváltoztatás, mint sajátos intézményépítési és gazdaságpolitikai feladatsor, valamint az Európai Unióhoz történő csatlakozás, mint sorvezető, és részben, mint finanszírozó (Csaba, 2018).

Az ezredfordulóig a tőkemozgások kb. fele-fele arányban irányultak a szomszédos országokba, és az EU-ba.

A külföldi befektetők alábbi alkategóriáit különítem el:

- Új piac meghódítói: a saját hazai piacra termelnek, külföldi olcsó piacon próbálnak minél nagyobb részesedéshez jutni, hogy befektetésüket odahaza realizálják.
- Költséglefaragók: egy-egy erőforrás csökkentése miatt települnek külföldre, ennek gyakori példája a kiszervezés.
- Innováció- és technológia transzfer használói: szintén az olcsó erőforrás miatt települnek külföldre, de ezek már a világ más pontján is rendelkeznek leányvállalattal, komplex stratégiájuk van, gyorsan települnek egyik telephelyről a másikra.
- Stratégiai céllal befektetők: hosszú távú gazdasági döntéseket hoznak, kompetitív pozíciójukat kívánják erősíteni.

2. táblázat: Magyarországra való befektetések értékelése

Magyarországi befektetés pozitív tényezői:	Magyarországi befektetés negatív tényezői:
Stabil gazdasági háttér, az ország pénzügyileg szilárd	Csak bizonyos ágakba fektetnek be.
Tiszta pénzügyi viszonyok, termelési struktúra átalakítása, privatizáció, tulajdoni viszonyok átalakulása	A tőke sok esetben egy kézben összpontosul.
EU tagállamok	Hitelminősítő intézetek negatív kritikái.
Kormányosztónzó lépései a befektetőknek (elsősorban multiknak)	Kisvállalkozások kevésbé kapnak támogatást.
Centrális, régiós települések- koncentrikus logisztikai bázisok.	Szűk piacok léteznek.
Szakképzett munkaerő van jelen.	Hiányszakmák vannak, mert a képzett munkaerő egy része külföldre távozik
Lakosságon belül nincsenek nyelvi problémák.	Nyelvtudásban nem vagyunk erősek.
Széles vállalati struktúra	Monopol vállalatok adókedvezményei, monopol vállalatok exportban és importban is vezetnek.
Regionális fejlesztési lehetőségek alakulnak ki.	Környezetszennyező ágazatok jellemzőek.
Növekvő export eredmények.	
Új piaci potenciálok vannak.	

Forrás: Saját szerkesztés, Kárpáti T., 2013 alapján

A 2. táblázatban azt vizsgáltam, hogy a Magyarországra érkező befektetéseknek, milyen előnyökkel és hátrányokkal jár, ha külföldi tőkebefektetés az országba érkezik.

Ez az időszak tehát a kísérletezések évtizede volt, amit a külső hatások meglehetősen megkönnyítettek. Az uniós tagság kapcsán, mind a működő tőke befektetői, mind a beruházók optimálisnak ítélték meg a térséget, úgy ítélve meg, hogy a nehezen túljutottak, most már csak a kiigazítások maradtak. Eközben a Közép- Kelet Európai térség egyre inkább olyan országokból állt, ahol a politikai demokrácia és a médiakormányzás Nyugatról is ismert sajátosságai erőteljesen érvényesültek (Csaba, 2018).

A nagyvállalatok és bankok reputációvesztése eredményeképpen a pénzügyi krízis nyomán általában jelentősen elindították a szabályozó tevékenységüket az államok, annyira nehéz megjósolni a gazdasági élet újrapolitizálódásának utóéletét. A válság elmúltával néhány helyen visszaáll a status quo ante, ám a krízis hatásai integrálódnak a kormányzati gyakorlatba, jogrendbe (Bod, 2015).

Multinacionális vállalatok szerepe Magyarországon:

Kis összegű, nem túl nagy hozamot ígérő befektetési is további tőkebevonást indukálnak erős alkupozíciójuk révén még a befektetések jog kondícióját is el tudják érni (Kárpáti, 2003).

A külföldi működő tőkére gyakorolt hatást erősen befolyásolja, hogy az adott ország gazdasága magába tudja fogadni azt.

Három növekedési forrást különít el:

- (1) A megvalósuló beruházásaikkal és foglalkoztatottjainak fizetett jövedelemmel közvetlenül növelik a keresletet.
- (2) A működő tőke keresletnövekedést generál, ami növekedési forrást eredményez.
- (3) A tőkét kísérő technológia és vezetési ismeretek szétterjedés, ennek következtében létrejövő hosszú távú termelékenység növelése (Kárpáti, 2003).

A külföldi működő tőke- befektetések főképp beruházásokon keresztül befolyásolják a gazdasági növekedést. Hatásuk nemcsak közvetlenül a beruházások nagysága, hanem közvetetten is jelentkezik, mivel hozzájárul az ország műszaki fejlődéséhez, szerkezetváltásához és fokozza a gazdaságtermelékenységét (Kárpáti, 2003).

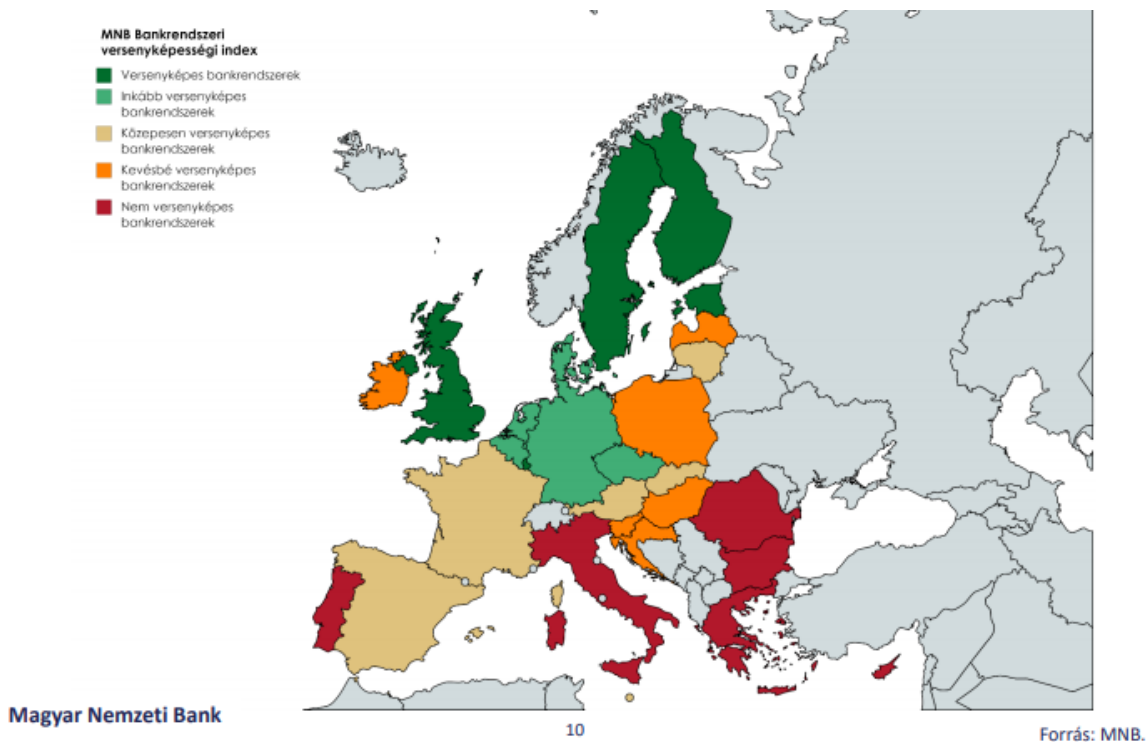
3. táblázat: Tőkevonzó képesség tényezői

Tőkevonzó képesség faktorai:	Meghatározó tényezői, mutatószámai:
Stabilitás	Texas- ratio (a nettó nem teljesíthető hitelek állománya a szavatoló tőke arányában)
Jövedelmezőség	Tőkearányos jövedelmezőség
	Jövedelemarányos költségszint
	Eszközarányos díj és kamatbetétek értékvesztéssel korrigálva
Működési és adókönyezet	Koncentráció, környezeti mutató (jogrend stabilitása, bankadó és illeték támogatása)
	Társasági adó mértéke
Növekedési lehetőségek	Híteltrend
	Banki finanszírozás aránya a vállalatoknál
	Háztartások adósságszolgálata
Technológiai hatékonyság	Online bankrendszer használata
	Alkalmazottak száma a díj kamatbetétek arányában
	Eszközarányos költségszint

Forrás: saját szerkesztés Asztalos, P.- Horváth, G.- Krakovsky, S.- Tóth, T., 2017 alapján

A 3. táblázat azokat a tényezőket foglalja össze, amelyek a tőkevonáshoz szükségesek. Tőkevonási index nemcsak a bankszektor, hanem elképzelésem szerint a multinacionális nemzetközi vállalatokra is igaz, más összetevőkre, azok hitelfelvételénél, azonban ez a mutató is használható (MNB, 2017).

A külföldi tőke a régió mobilis munkaerő állományát, ami elvonás magasabb bért és kvalifikáltabb munkaerő-állományt igényel és indukál. Képzett munkaerő igényli a minőségi lakossági előállítást és a jobb élet és munkaerő feltételeket, ami magasabb gyártást eredményez. A működő tőke adott országba tartásához is magasan képzett szakemberek kelljenek. Innovációs ciklusok újabb hullámának hatására és gyorsulására újabb tőkét investálnak a legújabb kutatás-fejlesztési projektekbe, új szabadalmazott technológiába. A technológiai tőkebefektetés pedig újabb tőkeáramlást indukál az adott ország és régió iparágának számára. A behozott tőke magasan képzett tudást és innovációs transzfert idéz elő. A külföldi működő tőke betelepüléséhez stabil és versenyképes bankrendszerre van szükség.

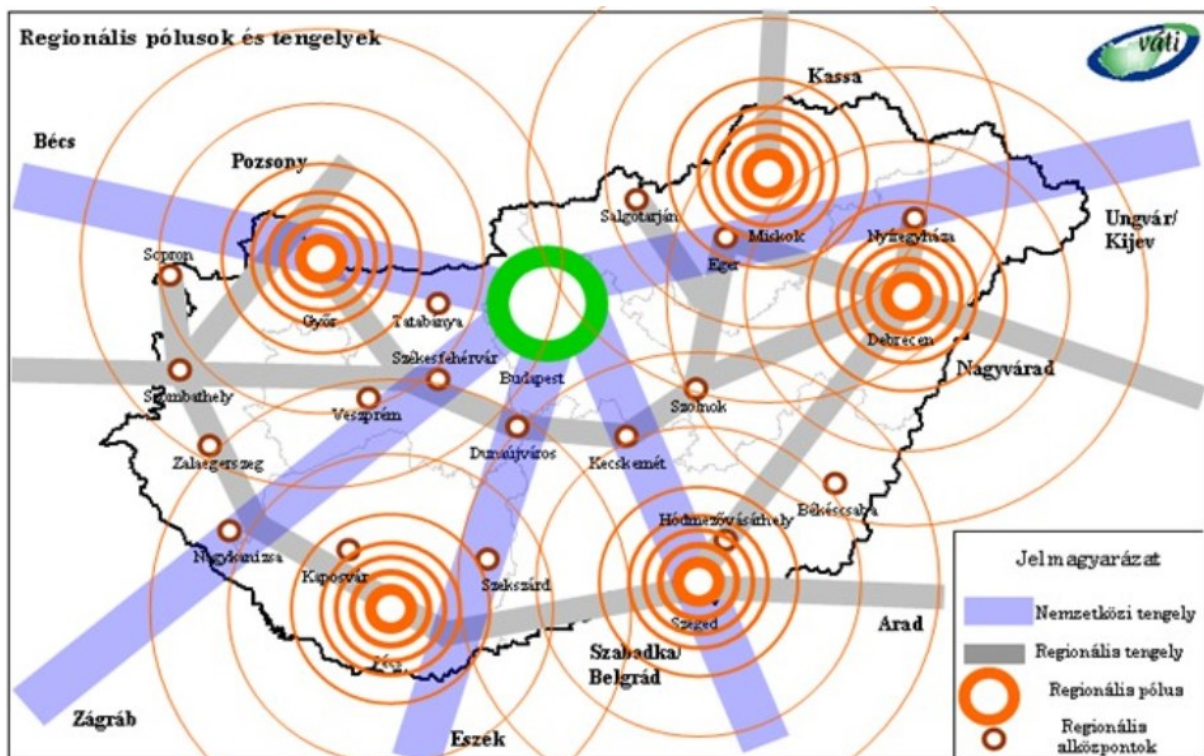

1. ábra: Az MNB bankrendszeri versenyképességi indexe

Forrás: MNB, 2017

Az 1. ábrán is láthatjuk, Magyarország a kevésbé versenyképes bankrendszer kategóriába sorolható, olyan országokkal együtt, mint Írország, Lengyelország, Szlovénia, Horvátország és Lettország.

A vállalatok szemszögéből nézve annak van kulcsszerepe, hogy a bankrendszer megfelelően betölti-e a pénzügyi közvetítés funkcióját, támogatja-e az ügyfelek pénzügyi bevonódását. A kereslet oldali versenyképesség az ügyfél elégedettség, a pénzügyi szolgáltatás jó minősége és a megfelelő árazás tulajdonságaival írható le (MNB, 2017). Igaz a bankrendszer tőkevonás és a multinacionális vállalatok tőkevonása erős relációt mutat egymással, a vállalatok hitelfelvétele kapcsán. Magyarország hosszú távon sokkal aktívabb politikát folytatott a külföldi befektetésekkel szemben, ezért korábban az egy főre jutó végrehajtott külföldi befektetések nagyobb volumenét érte el, és a beáramlás stagnál. Az országok romlott makrogazdasági helyzete negatívan befolyásolta a mindkét országba irányuló közvetlen külföldi befektetések jelenlegi lassulását. A Közép- és Kelet-Európa országainak az Európai Unióba történő integrációja megnövelte a közvetlen külföldi befektetések beáramlását és felgyorsította a gazdaságok integrációját az európai és a globális termelési láncba. A gazdasági kapcsolatok folyamatos nemzetközivé válása a jövőben tükrözi a termelési kapacitások világméretű növekedését, és a vállalati hálózatok struktúrája idővel elveszítik szoros kapcsolatot a származási országgal (Hlavacek, P.- Bal-Domanska, B., 2016). A korábbi magyar adatokkal elvégzett elemzések alapján az iparágakon belül a tudásterjedés ott mutatható ki, ahol nagyobb a külföldi versenytársak szerepe (Schoors és Van Der Tol, 2002). A pozitív multiplikatív hatások függenek a hazai vállalatok méretétől, a külföldi vállalatok technológiájától. Elsősorban a nagyobb méretű magyar cégek profitot tudnak realizálni, a multinacionális vállalatok felől érkező hatásokból (Békés & szerzőtársai, 2009). Ez a beérkező külföldi működő tőke nélkül elképzelhetetlen, mert e nélkül sem a K+F, sem az innovációs beruházások-, amelyek szoros kapcsolatban vannak a befektetésekkel- maga a vállalat ezek nélkül nem lesz versenyképes.

2. ábra: Regionális fejlesztési pólusok és tengelyek

Forrás: OTK, 2005

Összefüggésben a tőkevonzással magyarországi vonatkozásban a működő tőkeáramlása következő városokban koncentrálnak. A 2. ábra szemlélteti a fontosabb területfejlesztési pólusokat. Az öt nagyobb fejlesztési pólus alakult ki. Amelyek közül Debrecen, Kecskemét, Győr jelentősége növekvőben van- nem véletlenül, az autóiipari órák betelepülése okán-.

Anyag és Módszertan

A tanulmányomban Debrecen városával, annak települési adottságaival, tőkevonzó képességével, versenyképességével és a multinacionális vállalatok, ezek közül is a BMW betelepülésével foglalkozom. Debrecen Magyarország második legnagyobb városa.

Kutatásom nagyrészt szekunder forrásokra támaszkodik és elméleti, elemző jellegű, a hazai és részben külföldi irodalmi forrásokra, valamint adatbázisokat dolgoztam fel. Kutatásom főbb vázát a Debrecen városa és beérkező külföldi működő tőke adja, a tanulmány megírásához hazai és külföldi publikációikat, gazdasági és aktuális folyóiratokat, időszaki kiadványokat, valamint magyar és nemzetközi statisztikákat használtam fel. A kereskedelmi forgalmi adatok és trendek számszerűsítéséhez az MNB, OTK, Pénzügyi Stabilitási Jelentés adatbázisaiból értelmezett adatokat használtam fel. A vizsgálat szűkebb kitekintésben az utóbbi közel 30 évre vonatkozik (1990-2018.), megemlítve a közel 50 éves tőkeáramlási alapokat is. A vizsgálat tehát alapvetően azt szándékozik bemutatni, hogy az utóbbi években hogyan alakult Magyarország a Magyarországra vonatkozó beérkező tőke, ennek milyen összefüggései vannak, illetve a BMW, mint beruházó, milyen okok miatt találta vonzóknak a debreceni telephelyet.

Debrecen tőkevonzó képességének sajátos tényezői

Debrecen földrajzi adottságai

Az ország keleti részén Hajdú-Bihar megye földrajzi közepéhez közel, Budapesttől 230 km-re fekszik. A román határ kb. 35 kilométerre keleti irányban húzódik. Megfigyelve Debrecen természetföldrajzi adottságait, három kistáj találkozáspontjában fekszik. Ezek pedig a Dél-Nyírség, Hajdúhát, Dél- Hajdúság. A város délnyugati része, inkább a Hajdúhát kistájhoz tartozik, s ez löszel, lösziszappal borított hordalékkúp-síkság. A város déli része már a Dél-Hajdúság kistáj területén terül el, amely enyhén hullámos, hordalékkúp-síkság. Debrecen vonzáskörzete igen széles sávban húzódik, ahogy azt a 3. ábra is szemlélteti. Kiterjedésének határai természetes és mesterséges határok, értem alatta a Tisza vonalát, az országhatárt, illetve a szomszédos megyéket.

3. ábra: Debrecen vonzáskörzete

Jelmagyarázat: (1) Agglomerálódó területek, (2) Sokszínű és igen intenzív kapcsolatok, (3) Sokoldalú, kiegyensúlyozott és közepesen intenzív kapcsolatok, (4) Hiányos intenzitású kapcsolatok, (5) Debrecen makro regionális vonzáskörzetének nyugati és déli határa, (6) Budapest intenzív vonzáskörzetének keleti határa, (7) Szeged intenzív vonzáskörzetének északkeleti határa.

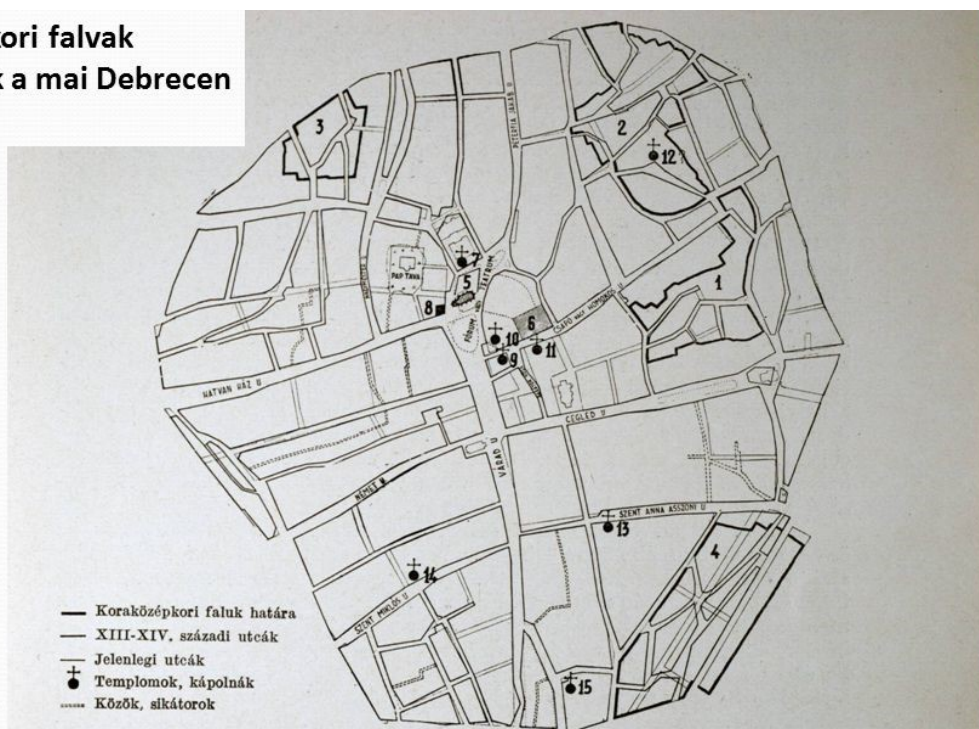
Forrás: (Süli- Zakar- Teperics- Ekéné Zamárdi- Kozma, 2005)

Debrecen településszerkezete

A területi tervezés és elemzés fontos eszköze a térkép, és a térinformatikai rendszer (Tóth, 2008). A fent említett módszer(ek) segítségével mutatom be a város településszerkezetét, amely a következő sajátosságokat mutatja, s a 4. ábra szemlélteti a cívisváros sajátosságait. A mezővárost földszintes, kertes lakóépület-övezetek jellemzik. Városmagja 2-3 emeletes polgári épületekből áll. Belvárosát falusias jellegű lakóövezetekből, kertes lakóházakból, gangos házakból, panelházakból, szűk utcákból tevődik össze. A negyedmillió város kertvárosi lakózónája kb. 61.000 fő lakóhelyet jelent, amelyeket elsősorban lakótelepek, 3-4 emeletes épületegyüttesek. Külső városrészekben új, vonzó lakóingatlanok vannak. (Debrecen- Józsa pl.) Külvárosa ipari, kereskedelmi üzleti övezetekből áll (Széplaki, 2016 nyomán). Ebből kifolyólag a gyárak, ipari telephelyek is a külső városrészekben tudnak települni.

Koraközépkori falvak és épületek a mai Debrecen területén

- 1., Debrecen; 2., Szentlászlófalva; 3., Szentmihály; 4., Toma vagy Boldogasszonyfalva
- 5., Szent András templom (1297-1311); 6., Földesúri kúria vagy castellum (XIII-XV. század)
- 7., Domonkos kolostor (XIV. század); 8., Plébánia; 9., Mindenszentek kápolnája;
- 10., Szent Erzsébet kápolna; 11., Ferences kolostor; 12., Szent László egyháza
- 13., Szent Anna kápolna; 14., Szent Miklós kápolna; 15., Szent Joachim és Anna kápolna

4. ábra: Debrecen településrendszere

Forrás: (Terület- és településfejlesztés Hajdú- Bihar megyében és Debrecenben, ppt.)

Debrecen várostörténete

Debrecen területét több mint ezer éve lakják. Ásatások bizonyítják, hogy éltek a környéken szkíták, szarmaták és avarok is. Debrecen nagyvárossá fejlődése földrajzi szemmel mégis kicsit furcsa, hiszen a puszták közepén áll. Régen viszont az északi oldalán erdőségek húzódtak, határában bővizű volt a Tócsó. A legfontosabb tényező a város fejlődésében az, hogy jelentős utak kereszteződésében helyezkedik el. Itt találkozik a felvidékről Tokajon át délre és a nyugatról Nagyvárad felé húzódó két útvonal. Debrecen nevét leírva először 1235-ben találjuk meg. A Debrecen név török eredetű, jelentése: 'éljen, mozogjon'. Évente négy vásár megtartására volt joga, amiből kettőt, a Mihály napit mai napig is megtartják. A városban erős

volt a céhek összetartása. Egy-egy utcába tömörödve éltek, és a mai utcanevek is őrzik tevékenységük emlékét. A városnak mindig jelentős volt a mezőgazdasági jellege. Nagy földterületekkel és legelőkkel rendelkeztek (Debrecen város története, 2019).

4. táblázat: Versenyképességi vonzerő- gazdaságtörténeti- urbanizációs összefüggések

Évszám	Fontosabb várostörténeti események, amelyek hatottak a város urbanizációjára, kereskedelmére, sikerességére
1361	Mezővárosi rangot kapott a város. Debrecen Magyarország legnagyobb és leggazdagabb városa lett. Fal nélküli, mezővárosként funkcionált a település. Fejlődésnek indul: a gazdaság a marhakereskedés, az állattenyésztés, a kézműipar.
1400-as évek	Hunyadiak fennhatósága alá kerül, akiktől árumegállító-jogot kapnak. Ez nagyban elősegítette a kereskedelem fejlődését. Jelentős tevékenység volt a városban az állattartás, az állatkereskedés és a szekerezésnek nevezett bérfuvarozás.
1538	Az 1500-as években a református hit nagyarányú elterjedésével Debrecen egyházi központtá is válik. Létrejön a Debreceni Református Kollégium.
1541-	Ország három részre szakad. Bőkezű adományokkal, adókkal és szerencsés diplomáciával a város önállóságra tesz szert.
1693. április 11.	Szabad királyi város címet kap I. Liptótól.
1811	Nagy tűzvész után alakították ki a belvárosnak a ma is látható szerkezetét, és elkezdődött egy tudatos városrendezés.
1848 első fele	Pest felől elérte a vasút Debrecent.
1849	Ide menekül a kormány, kimondják a Habsburg ház trónfosztását.
XIX. század végén	A nagyvárosi építkezések, fejlesztések révén a fővárost is megelőzve megépült a gépi vontatású közúti vasút, a mai villamos elődje.
Trianon után	Trianoni békeszerződés következtében Debrecen szerepe megváltozott, a Partium elcsatolásával határ közeli várossá vált
II. világháború végén	Bombázások és más harci események súlyos károkat okoztak a városban, az épületek több mint a fele megsemmisült
1944 végén és 1945 elején	Egy rövid időre ismét Magyarország fővárosa lett Debrecen. Itt hívták össze az ideiglenes nemzetgyűlést, és itt alakult meg az ideiglenes kormány, mely elkezdte az újjáépítést. Egy rövid időre ismét Magyarország fővárosa lett Debrecen
1950 - 1956	Nagyarányú iparosítás jellemezte.
1956-ot követő időszakban	Folytatódott az erőteljes ipari fejlődés, jelentősen megnőtt a város lakossága, a városi kertsek helyén lakótelepek épültek.
XXI. század első évtizedére	Kelet-Magyarország gazdasági, közigazgatási, kulturális és oktatási központjává vált.
2000-es évek	Az ország második állandó határnyitású repülőterén beindult a menetrend szerinti légi forgalom. A számos multinacionális cég jelenléte és a 30 ezres, több ezer külföldi hallgatóval rendelkező egyetem is azt jelzi, hogy a város nyitott a világra

Forrás: Saját összeállítás (Debrecen várostörténete alapján, 2019)

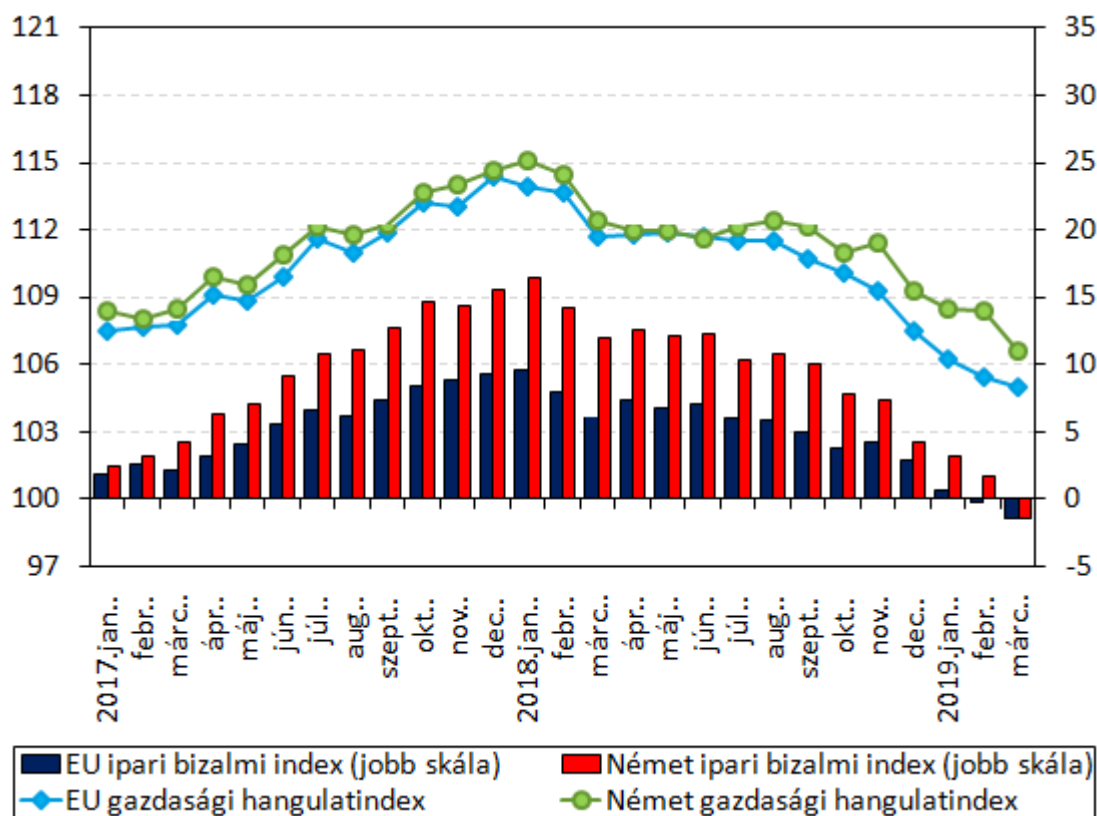
A négy égtájat összekötő utak találkozásánál több falu összeolvadásából jött létre Debrecen. A cívisváros évszázadok múlva több multinacionális vállalat számára ideális helyszínek bizonyult. A fenti, 4. táblázatban Debrecen főbb településtörténeti összefüggéseit, a megyei jogú város felemelkedését vázoltam fel.

Több nemzetközi vállalat ide helyezte telephelyét pl. Teva, NI, British Telecom, Telecom, Wizzair, Lufthansa, stb. S itt az a német tulajdonú multinacionális vállalat, amely 2017-2021 között települ a városba, s amely üzleti profilja a gépjárműgyártás, s ez nem más, mint a BMW.

Eredmények

A betelepülés néhány okát az alábbiakkal indoklom:

- Debrecen város infrastruktúrája,
- BMW erős logisztikai kapcsolat a német anyavállalattal,
- a BMW meglévő beszállítói hálózatának elhelyezkedése és betelepülése,
- Debrecen-München közötti menetrendszerű légi járat elindítása, amelyet a Lufthansa biztosít, a telephely létesítés pedig indukálja a repülőtér-fejlesztést,
- szervezeti háttér biztosítása az önkormányzaton keresztül,
- a nemzetközi iskola építésének programja indult el a Pallagon, Debrecen külső városrészén, amely biztosítani fogja a dolgozók gyerekeinek magas szintű képzését.

5. ábra: A piaci várakozások alakulása az Európai Unióban és Németországban

Forrás: (Pénzügyi Stabilitási Jelentés, 2019. május)

Az 5. ábra a külföldi befektetésekkel kapcsolatos, amely az EU és Németország befektetési bizalmát és gazdasági hangulatát tükrözi. Mivel a jelek szerint újabb gazdasági válság közeleg az európai uniós és német befektetési bizalom és gazdasági hangulat negatívba fordult. A tavalyi évet erőteljes pozitív hangulat jellemezte, amely köszönhető az erős német- francia vezetésű

Európai Uniónak, a stabil valutának az eurónak, amely mellett a többi uniós bár nem eurózónás valuta kiszámíthatatlan volatilis mozgásokat produkál, lsd. magyar forint. Továbbá empirikus eredmények igazolják, hogy a gazdasági kibocsájtás volatilitása erőteljesen függ a gazdasági stabilitástól, leginkább a fejlett országokban így a stabilitást középtávon elősegítheti és ösztönözheti a növekedést (Alfonso & Jalles, 2012). Külkereskedelmi szempontból az export piaci részesedése szoros korrelációt mutat az országokba beérkező külföldi tőke mennyiségével (Pellényi et al., 2016).

6. táblázat: 2017-2019 EU Tőkebefektetéssel kapcsolatos gazdasági indexei:

Időszak	EU gazdasági hangulatindex negyedéves átlaga	Német gazdasági hangulatindex	EU ipari bizalmi index (jobb skála)	Német ipari bizalmi index (jobb skála)
2017.I. negyedév	107,66	108,3	2,166	3,66
2017. II. negyedév	109,266	110,1	4,233	7,533
2017. III. negyedév	111,5	112,033	6,73	11,533
2017. IV. negyedév	113,533	114,1	8,833	14,833
2018.I. negyedév	113,1	114	7,866	14,166
2018. II. negyedév	111,8	111,866	7	12,266
2018. III. negyedév	111,233	112,2	5,6	10,366
2018. IV. negyedév	108,966	110,566	3,6	6,433
2019. I. negyedév	105,533	107,833	-1	3,2

Forrás: (Saját számítás Pénzügyi Stabilitási Jelentés alapján, 2019. május)

Az előzőek fontos adalékul szolgálnak a 6. táblázat, az EU befektetési kedve és az iparba fektetés a tőkebefektetések tulajdonosai döntéseikhez. Ezek végző soron elengedhetetlenül fontosak az egyes államok működéséhez, amelyek redisztribúció során újra befektetésre kerülnek az adott ország gazdaságába (inovációs és technológiai újdonságaiba). Ezáltal új piacok érhetőek el, még több munkaerőt lehet toborozni.

7. táblázat: BMW betelepülése Debrecenben

Év:	Történet:
2000	A vállalat legutóbbi gyár nyitása Európába
2017	Európában 1,1 millió autót adtak el, ez a vállalat értékesítésnek 45%-a.
2018	Több mint 1 milliárd eurós befektetéssel fejlesztik a cég németországi gyárait, hogy azokat felkészítsék az elektromos járművek gyártására
2019	Megkezdődik az építkezés Debrecen külterületén. Ezzel a lépéssel a cég több mint 1000 új munkahelyet teremt, a beruházás értéke meghaladja az 1 milliárd eurót. A gyár kapacitása éves szinten 150 ezer autó lesz.

Forrás: (saját összeállítás, BMW gyár adatai alapján, 2017)

A 7. táblázat a BMW betelepülésének főbb lépéseit tartalmazza, amely a BMW gyár közleménye alapján készült. Mivel még a teleprendezés, infrastruktúra kiépítése és a munkaerő kiválasztása zajlik, ezért előzetes prognózis állt a tanulmány megírásához rendelkezésre. A Fenti közleményből világosan látszik, hogy a gyártási profil két szegmensre tagolódik: hagyományos autógyártásra, és elektromos autógyártásra.

Folyamatban van a BMW gyár érkezése, amely mint egy milliárd eurós beruházással jár. A közgyűlésen a képviselők megszavazták a Debreceni Infrastruktúra Fejlesztő Kft. létrehozását is. A vállalat fő feladata az Észak-Nyugati Gazdasági Övezet kialakításához szükséges beruházások szakmai támogatása (BMW betelepülése, 2018). Az közgyűlés döntött arról is, hogy a Régi Városházán irodahelyiséget biztosítottak Palkovics László innovációs és technológiai miniszter számára, akit a debreceni autóiipari központ, illetve környezete gazdasági, oktatási és kulturális fenntartható fejlődéséért felelős kormánybiztossá neveztek ki Debrecen városába. Közlekedés szempontjából új autópálya-csomópontot alakítanak ki az M35-ösön Józsa térségében, a 33-as és a főutat négysávosítják a Balmazújvárosra vezető út csomópontig (BMW közlemény, 2018). Az előzetes terveknek megfelelően halad a BMW-csoport debreceni üzemének kivitelezése. A beruházás kapcsán egymilliárd eurót fektetnek be, és a gyár éves kapacitását 150 ezer járműben határozták meg (BMW gyár, befektetés, 2019). Gyártási profil két termékprofil mutat: hagyományos autógyártás és elektromos autógyártás.

Káposzta tanulmányában (2013) arról ír, hogy telephelyelmélet elsősorban a piaci résztvevők mikroökonómiai döntéseiből kiindulva, de e döntések általánosítására törekedve vizsgálja a gazdasági tevékenységek térbeliségét.

Tehát egy a sikeres városokhoz sikeres telephelyválasztások is kellenek, amelyek jó példáját Debrecen esetében e tanulmánnyal szemléltetem.

Következtetés

A tőke érdekes, közgazdasági értelemben pozitív mértékben viselkedik, mindig a legkedvezőbb erőforrást keresi, ezáltal a település fejlődik, attraktív képességei erősödnek. Nő a lakosság szám, munkahelyek települnek.

A multinacionális vállalatok betelepülésének vannak előnyei és hátrányai, amelyeket a következőképpen látok:

- Legyengülnek a kkv-k az országban, régióban.
- A multinacionális vállalatok jelenléte fokozza a kényszervállalkozásokat.
- A beáramló tőke nem marad tartósan az országban, hanem visszaáramlik a tőkeimportáló országba.
- A multinacionális vállalatok letelepedése nem tartós, az adókedvezmények kihasználása után gyorsan áttelepülnek költséghatékonyabb telephely irányába.

A BMW betelepülésére a másik két autóiipari multinacionális cég, az Audi (Győr) és a Mercedesz (Kecskemét) adja. A betelepülési forgatókönyv is hasonló, a betelepülési indítékok nem különben.

Összefoglalás

Tanulmányomban Debrecen város adottságaira, a betelepülő multinacionális vállalatokat és a külföldi működő tőke összefüggései között kerestem a párhuzamokat. A település azáltal nyer, hogy a külföldi multinacionális vállalat kialakítja, kialakítja az infrastruktúrát, az kiképzzi a

munkaerőt, növeli a befektetéseket. A sikeres város versenyképes településsé fejlődik, mely élhető és lakók által jobban szerethetővé válik. Felértékelődik a tudás, fontossá válik a kutatás, felgyorsul az innováció a gyártási folyamatokban.

A külföldi működő tőke betelepülése Debrecen számára is sikert hozott. A település felkerült Európa fontosabb gépjárműgyártási telephelyei közé, ezzel növelte a város az image-ét.

Három német prémium autógyártó van jelen a magyar piacon: Audi, BMW, Mercedes- Benz. Németország számít a legnagyobb befektetőnek az országba beérkező közvetlen külföldi működő tőke- állományt tekintve, s nem elhanyagolható szempont, hogy a német gazdaság mozgatja az európai uniós piacokat.

Irodalomjegyzék

1. Alfonso, A. - Jalles, J.T. (2012): Fiscal Volatility, Financial Crises and Growth, Applied Economics Letters 19/18
2. Asztalos, P.- Horváth, G.- Krakovsky, S.- Tóth, T: Mit mutat az MNB bankrendszeri versenyképességi indexe, MNB, 2017
3. Békés, G.- Kleinert, J.- Toubal, f. (2009): Spillovers from multinationals to heterogeneous domestic firms; Evidence from Hungary, The World Economy, 32 (10), pp. 111-132
4. BMW gyár befektetés, betelepülés: <https://infostart.hu/gazdasag/2019/06/24/friss-hirek-az-uj-magyar-bmw-gyarrol> (Letöltés dátuma: 2019-12-04)
5. BMW gyár betelepülése Debrecenbe <https://www.dehir.hu/debrecen/bmw-gyar-debrecenben-fontos-donteseket-hozott-a-kozgyules/2018/11/15/> (Letöltés dátuma: 2019-12-04)
6. BMW közlemény a debreceni beruházásokról <http://www.origo.hu/gazdasag/20180731-bmw-kozlemeny-a-debreceni-beruhazasrol.htm> (Letöltés dátuma: 2019-12-04)
7. Bod P. Á.: Az állami szerepvállalás új trendjei a pénzügyi válság következményként. Köz- gazdaság 2015/4 75- 89 p.
8. Bod P. Á.: Pénzügyi alapok- Tapasztalatok és tanulságok pénzügyi válság után, Magyar Szemle Alapítvány, 2012 246 p.
9. Csaba L.: Válság, Gazdaság, Világ- Adalék Közép-Európa három évtizedes gazdaságtörténetéhez (1988–2018), Éghajlat Könyvkiadó, 2018, ISBN 978 963 9862 13 5
10. Debrecen város története: <https://www.debrecen.hu/hu/turista/cikkek/varostortenet> (Letöltés dátuma: 2019-12-04)
11. Farmasi, Z.: A nemzetközi tőkeáramlásról, különös tekintettel a magyarországi működő tőke betelepülésére, 2010
12. Hlavacek, P.- Bal-Domanska, B.: Impact of Foreign Direct Investment on Economic Growth in Central and Eastern European Countries, Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics, 2016, 27 (3), 294–303 p.
13. In: Hamar, Farkas (szerk.) Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válaszok: A BGF KVIK KÖT tanulmánykötete, 2014/1 pp. 114-128. Budapest, Magyarország: BGF Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, (2014)
14. Káposzta J.- Tóth T.: Regionális és vidékfejlesztés ismeretek / Elméleti jegyzet/ Debreceni Egyetem Gazdaságtudományok Centruma, 2013
15. Káposzta József: Regionális gazdaságtan jegyzet, Gödöllő 2007 24 p
16. Kárpáti, T. (2003): A külföldi közvetlen befektetések jelentősége Magyarország gazdaságában az ezredfordulón. Competitio. 2 (1), 10-25, 2003

17. Nemes Nagy, J. 1995 A GDP regionális számbavétele (In: Probáld, F.szerk. *Pro Geographia Humana*, ELTE Eötvös Kiadó, Bp., pp. 99-118.)
18. Neszmélyi Gy. (2014): Magyarország és a Koreai Köztársaság együttműködésének eredményei Magyarország és a Koreai Köztársaság együttműködésének eredményei
19. Neszmélyi Gy. (2017): *The Challenges of Economic and Agricultural Developments of Taiwan: Comparison with South Korea* Tribun EU s.r.o. Brno, (2017), 151 p. ISBN: 9788026313311
20. Országos Területfejlesztési Konceptió, 2005, http://www.terport.hu/webfm_send/759 (Letöltés dátuma: 2019-12-04)
21. Pellényi, G.- Kékesi, Zs.- Rippel, G.- Sisak, B.: Konvergencia és egyensúly Magyarországon a rendszerváltozás óta, In: Palotai, D.- Virág, b.: *Versenyképesség és növekedés*, Magyar Nemzeti Bank, 2016, ISBN 978-615- 5318-04-7
22. Pénzügyi Stabilitási jelentés, MNB, 2017 <https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2017-majus-hun.pdf> (Letöltés dátuma: 2019-12-04)
23. Schoors, K. – Van Der Tol, B. (2002): *Foreign direct investment spillovers within and between sectors; Evidence from Hungary data*; Working Papers of Faculty of Economics and Business Administration, Ghent University, Belgium, 2002/157
24. Süli-Zakar, I. – Teperics K. – Ekéné Zamárdi, I. – Kozma, G. (2005): *A kulturális gazdaság szerepe Debrecen versenyképességének fokozásában.* – In: *A magyar városok kulturális gazdasága* (Szerk.: Enyedi Gy. – Keresztély K.). MTA Társadalomkutató Központ. Budapest. p. 179-216.
25. Széplaki, D.: *Nagyvárosok a magyar településrendszerben*, 2013 <https://slideplayer.hu/slide/2109964/> (Letöltés dátuma: 2019-12-04)
26. Tóth T. (2008): *Területi tervezés és programozás*, Egyetemi Kiadó SZIE Gödöllő Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Gödöllő